

Naar een duurzame én eerlijke transitie van de economie

We bevinden ons midden in een ingrijpende transitie: de klimaatverandering dwingt ons tot grootschalige vergroening van onze economie. We realiseren ons daarbij echter nauwelijks dat de energietransitie niet alleen grote gevolgen heeft in Europa, maar ook in de landen van herkomst van onze kolen én metalen. Aan de ene kant zorgt de elektrificatie voor een vervier- of zelfs verzesvoudiging van de vraag naar metalen zoals koper, lood, nikkel, tin en zilver, die nodig zijn voor alle elektrische auto's, windmolens en zonnepanelen. Aan de andere kant komt er een scherpe daling aan van de vraag naar kolen en andere fossiele brandstoffen, terwijl de regio's en landen van herkomst al tientallen jaren sterk afhankelijk zijn van de inkomsten hieruit.

De macht in de keten is zeer sterk geconcentreerd. Zowel de handel in metalen als kolen is in handen van slechts een kleine groep internationale bedrijven. Bovendien is er een grote afhankelijkheid van China, zowel voor de winning als verwerking van metalen. Uit onderzoek van Profundo in opdracht van CNV Internationaal blijkt dat China het belangrijkste exportland is voor metalen uit Peru en Bolivia. Informatie van de Amerikaanse geologische dienst bevestigt dit. 80% van de zeldzame metalen wereldwijd werd in 2019 geïmporteerd door China¹.

Mijnwerkers aan het begin van de keten werken vaak onder slechte omstandigheden. Bedrijven regelen het werk grotendeels via outsourcing. Bijna alle mijnwerkers worden gedwongen via uitzendbureaus te werken. Hun positie is kwetsbaar. Zij hebben veel minder rechten dan de weinige mijnwerkers die rechtstreeks in dienst van mijnbouwbedrijven zijn. Steeds opnieuw worden zij ingehuurd op basis van korte termijncontracten van 3-6 maanden. Zij hebben vrijwel nooit de vrijheid om vakbonden op te richten of er lid van te zijn. Overuren en vrije dagen worden niet uitbetaald. Ze verdienen gemiddeld 30% minder dan vaste krachten. Mijnwerkers werken vaak in extreem lange shifts. Mijnwerkers in de kolenmijnen van Colombia noemen dit "dodelijke ploegendiensten": ze werken 7 dagen lang 12 uur per dag, gevolgd door 3 dagen rust.

Specifiek voor de metaalketens geldt dat deze niet transparant zijn: het is vaak onduidelijk waar de metalen vandaan komen. Dat maakt het vrijwel onmogelijk betrokken bedrijven in de keten ter verantwoording te roepen.

Een eerlijke transitie voor alle werknemers

De transitie naar een koolstofarme en klimaatbestendige economie moet eerlijk en inclusief zijn voor iedereen. Een eerlijke transitie ("just transition") betekent volop de kansen pakken van nieuwe technologieën die nodig zijn voor een groene economie, maar daarbij ook het tegengaan en voorkomen van negatieve gevolgen voor alle betrokken werknemers wereldwijd.

CNV Internationaal richt zich hierbij vooral op de werknemers helemaal aan het begin van onze internationale ketens: op de mijnwerkers die de metalen delven die nodig zijn voor de vergroening van de economie, en op de mijnwerkers die in de kolenmijnen werken die komende jaren zullen sluiten. De vergroening van onze economie mag niet gebaseerd zijn op een business model dat mijnwerkers aan het begin van de metaal- en kolenketens uitbuit. Dit is per definitie niet duurzaam. We moeten zorgen dat de energietransitie niet alleen groen, maar ook eerlijk verloopt.

¹ <https://pubs.usgs.gov/periodicals/mcs2020/mcs2020-rare-earths.pdf>

Als belangrijke afnemer van kolen en metalen, heeft Nederland een eigen verantwoordelijkheid in het zorgdragen voor een eerlijke transitie. Bij het opstellen en uitvoeren van beleid ten aanzien van grondstoffen en klimaat, moeten de voorwaarden voor een eerlijke transitie een specifiek onderdeel zijn. Hiervoor moet om te beginnen nagegaan worden zijn uit welke landen de metalen en kolen die Nederland importeert afkomstig zijn. Vervolgens moet er een risicoanalyse uitgevoerd worden voor die landen en regio's en moet bepaald worden hoe de risico's op negatieve impacts op arbeidsrechten voorkomen kan worden. De energietransitie moet vormgegeven worden op een manier die negatieve impact voorkomt en tegengaat in de landen van herkomst van de grondstoffen. Daarvoor moeten Eerlijke Transitie Pacts worden opgesteld met landen waar kolen afgebouwd worden en in regio's waar belangrijke metalen gewonnen worden.

Transitieplannen voor de afbouw van kolen

Regio's waar kolenmijnen zullen sluiten moeten ondersteund worden met het oog op een eerlijke en duurzame transitie. De sluiting van mijnen moet goed gereguleerd worden door de effecten van de sluiting op zowel milieu als arbeid te integreren, door vast te leggen hoe in dit proces de werknemer is opgenomen. Die duurzame transitie zou minimaal moeten bestaan uit de volgende vier elementen:

- 1. Sociale dialoog en vakbondsvrijheid:** Er moet er een constructieve sociale dialoog gevoerd worden tussen de eigenaren van de mijn en hun medewerkers, over hoe de gevolgen van de mijnsluiting opgevangen worden. Deze sociale dialoog zou ook op regionaal en waar relevant op landelijk niveau gevoerd moeten worden. Er zou een formele dialoog moeten worden opgestart om te komen tot een rechtvaardig overgangsbeleid met alle belanghebbenden waarbij het arbeidsperspectief centraal staat.
- 2. Sociaal vangnet:** Er moet een fonds voor sociale bescherming worden opgericht voor alle mannen en vrouwen met banen die direct of indirect afhankelijk zijn van de mijnbouwsector. Het fonds moet ook bescherming bieden voor de mijnwerkers die geen alternatief werk kunnen vinden omdat ze leiden aan beroepsziektes.
- 3. Economische diversificatie:** Er moet aandacht zijn voor alternatieve werkgelegenheid, bijvoorbeeld door het instellen van een fonds voor economische diversificatie. Dit fonds zou proefprojecten kunnen opstarten in bijvoorbeeld de toeristische, landbouw en hernieuwbare energiesectoren.
- 4. Beroepsopleidingen:** Mijnwerkers werken vaak levenslang in de mijnbouw en zijn lastig inzetbaar in andere sectoren. Daarom zou er veel aandacht moeten zijn voor beroepsopleidingen op basis van analyses van de huidige competenties van mijnbouwers en de vereisten voor mogelijk toekomstig werk.

Bij het ontwikkelen van deze transitieplannen zou Nederland moeten putten uit haar eigen ervaring bij de transitie van kolen naar gas, toen in Limburg veel kolenmijnen moesten sluiten. Ook toen speelden vakbonden een sleutelrol door de sluiting van de mijnen alleen te accepteren als de overheid alternatieve banen voor de mijnwerkers veilig zou stellen.

Internationaal

Eerlijk Transitie Pact met productielanden

Eerlijke Transitie Pacts gaan uit van samenwerking tussen Nederland en landen waar metalen gewonnen worden. Deze bestaan uit een integrale benadering van de eerlijke energietransitie die alle facetten omvat. Het gaat om het creëren van een groene motor voor eerlijke banen in de winning van metalen en over duurzaam management van de natuurlijke hulpbronnen. De volgende elementen moeten in elk geval onderdeel zijn van een Eerlijk Transitie Pact:

- 1. Sociale dialoog:** Ondersteuning van overheden, vakbonden en werkgevers in productielanden in het aangaan van een sociale dialoog over wat er aan economisch en sociaal beleid nodig is om een eerlijke transitie te bewerkstelligen;
- 2. Versterken arbeidsrechten en vakbondsvrijheid:** Een belangrijke voorwaarde voor een eerlijke transitie voor mijnwerkers is fatsoenlijk werk. Mijnwerkers moeten in goede en veilige omstandigheden kunnen werken. Outsourcing moet aan strenge regels onderworpen worden en er moet volledige vakbondsvrijheid zijn voor alle werknemers. Daarnaast kan Nederland een belangrijke rol spelen in de versterking van de arbeidsinspectie door technische ondersteuning.
- 3. Sociaal vangnet:** Er zou een vangnet moeten komen voor mijnwerkers: het is een hoogrisicosector voor werknemers, waarbij ongeneeslijke beroepsziektes veel voorkomen en er een grote kans is op ernstige ongelukken. Bij uitval moeten mijnwerkers terug kunnen vallen op voorzieningen.
- 4. Lokale vakbonden en maatschappelijke organisaties ondersteunen:** in het pact zou ruimte moeten zijn voor de ondersteuning van lokale vakbonden en maatschappelijke organisaties die werken aan de duurzame transitie, bijvoorbeeld door het aanpakken van misstanden in mijnen.
- 5. Financiële ondersteuning investeringen in eerlijke banen:** zowel Nederlandse bedrijven, als bedrijven in productielanden zouden onder gunstige voorwaarden financiering moeten kunnen krijgen voor investeringen in eerlijke banen. Aan deze financiering zouden een aantal belangrijke voorwaarden gesteld moeten worden, zoals dat de bedrijven waarin geïnvesteerd wordt opereren met respect voor mensenrechten en milieu, waarbij concreet vakbonden toegestaan zijn en oneigenlijke, excessieve toepassing van outsourcing voorkomen wordt.
- 6. Multistakeholder & sectorale samenwerking stimuleren:** zowel lokaal als in Nederland is samenwerking tussen verschillende ketenpartners, vakbonden en maatschappelijke organisaties cruciaal voor het aanpakken van de grootste misstanden. Nederland kan haar kunde en kennis inzetten bij het opzetten en stimuleren hiervan.
- 7. Opzetten lokale klachtenmechanismen:** In samenwerking met andere bedrijven, de overheid, vakbonden en ngo's moeten lokaal toegankelijke, onafhankelijke klachtenmechanismen voor mijnwerkers opgezet worden.
- 8. Ketentransparantie verplichten:** Onderdeel van die verplichting om arbeidsrechten te respecteren zou openbaarmaking van ketens moeten zijn. Die ketentransparantie is fundamenteel voor het aanpakken van misstanden in de keten.

Daarnaast moet de Nederlandse overheid **bedrijven verplichten in hun hele keten arbeidsrechten te respecteren, ook aan het begin van hun ketens**. Daarbij moeten bedrijven extra alert zijn op vakbondsvrijheid, outsourcing en in het geval van kolenmijnbouw "mine closure".

Hoe werkt CNV Internationaal aan een eerlijke transitie?

CNV Internationaal werkt als belangenbehartiger voor arbeidsrechten, als dienstverlener, als watchdog voor vakbonds- en arbeidsrechten en bij het monitoren van de naleving van wetgeving en meer algemeen de mensenrechten. Vakbonden maken hierbij gebruik van actuele ontwikkelingen waarbij (internationaal) maatschappelijk verantwoord ondernemen de norm is.

1. Coördinatienetwerk met lokale vakbonden in de kolenmijnbouw

CNV Internationaal zet zich in de kolensector, bijvoorbeeld in Colombia, met lokale vakbonden in voor een fatsoenlijke sociale dialoog over plannen voor een eerlijke transitie, waarbij de schade van de mijnbouw gecompenseerd wordt. In Colombia hebben lokale vakbonden met de steun van CNV Internationaal een coördinatienetwerk opgericht: Het Werknemerscollectief voor een Rechtvaardige Transitie in de Mijnbouw². Dit collectief vertegenwoordigt werknemers in de sociale dialoog met bedrijven en de overheid en ontwikkelt voorstellen voor goede sociale plannen met fatsoenlijke vergoedingen bij ontslag en voor de kosten van gezondheidszorg als gevolg van beroepsziekten.

2. Observatorium voor eerlijke transitie in de kolenmijnbouw

Een jaar geleden, op 7 oktober 2021, lanceerde dit Colombiaanse Werknemerscollectief, gesteund door CNV Internationaal, het Labour Observatory for a Just Transition in Mining. Dit observatorium levert input voor strategieën om de mijnbouw opnieuw te ontwikkelen, met name om nieuwe industrieën te stimuleren, gericht op economische diversificatie. Zo kan er nieuwe werkgelegenheid ontstaan die een fatsoenlijk bestaan biedt aan de mijnwerkers en aan iedereen die van de industrie afhankelijk is. CNV Internationaal werkt hierbij samen met de Europese energiebedrijven die kolen kopen in Colombia.

3. Sociale dialoog met bedrijven en lokale vakbonden in de metaalmijnbouw

In landen waar de metaalwinning juist geïntensiveerd wordt vanwege de duurzame transitie, zoals Peru en Bolivia, zet CNV Internationaal zich met lokale vakbonden in voor sociale dialoog met de mijnbedrijven. CNV Internationaal richt zich daarbij op alle schakels van de toeleveringsketen, omdat iedere partij verantwoordelijkheid moet nemen voor zijn eigen praktijken.

4. Ketentransparantie en veilige werkomstandigheden

Via het IMVO-convenant voor de Nederlandse metaalsector wordt gewerkt aan een project voor veilige werkomstandigheden en ketentransparantie. Daarbij wordt in kaart gebracht welke veiligheids- en gezondheidsrisico's in welke mijnen spelen, en hoe door samenwerking en training deze risico's kunnen verminderen.

5. Aanklacht bij klachtenmechanisme Europese handelsakkoorden

Ondertussen heeft CNV Internationaal als allereerste vakbondsorganisatie [een klacht](#) ingediend bij het Single Entry Point (SEP) van de Europese Commissie om de slechte arbeidsomstandigheden in de mijnen in Colombia en Peru aan het licht te brengen. Het SEP is het klachtenmechanisme van de Europese Commissie over het naleven van afspraken uit handelsakkoorden. Kernpunt van deze aanklacht is de schending in beide landen van de rechten van werknemers die werken via uitzendbureaus, in vergelijking met werknemers die rechtstreeks in dienst zijn van mijnbedrijven. De verschillen tussen hen zijn aanzienlijk, zowel als het gaat om zekerheid als wat betreft de hoogte van de lonen. Het doel van de klacht is om de schendingen en de anti-vakbondspraktijken in Colombia en Peru onder de aandacht te brengen. In december 2022 wordt een eerste reactie verwacht vanuit de Europese Commissie.

² <https://justtransition.cnvinternationaal.nl/Collective>

Dodelijke ploegendiensten

De mannen die werken in de open Cerrejón kolenmijnen in Colombia moeten tegenwoordig veel langere ploegdiensten draaien. Zij noemen dat “turnos de la muerte”, oftewel dodelijke diensten. 7 dagen achtereen werken zij 12 uur per dag. Daarna krijgen ze 3 dagen rust voordat ze weer opnieuw beginnen. Dit heeft directe gevolgen voor hun gezondheid en veiligheid. Ook is het zo heel moeilijk om hun gezinsleven en werk te combineren. Uit ons onderzoek weten we dat meer dan 70% van de werknemers in de mijnbouwsector microslaapjes had tijdens hun werkdag. Dit heeft uiteraard directe gevolgen voor de veiligheids- en gezondheidsrisico's in de mijnbouw.

Dodelijke ongevallen

In Peru vinden elk jaar dodelijke ongevallen plaats in de metaalmijnen kilometers diep onder de grond. In 2017 kwamen 41 mijnwerkers om bij ongevallen. Veel werknemers lijden aan de longziekte silicose, als gevolg van stof, chemicaliën en slechte ventilatie. De meeste mijnwerkers werken op basis van tijdelijke uitzendcontracten, juist ook degenen die het werk met de grootste risico's doen. Slechts 10% heeft een direct, vast contract.

Meer informatie

- **ILO Guidelines Just Transition (2016)**

Deze richtlijnen zijn zowel een beleidskader als een praktisch instrument om landen te helpen de overgang naar een duurzame economie in goede banen te leiden.

- **ILO Recommendation 205, Employment and Decent Work for Peace and Resilience (2018)**

Deze aanbevelingen bevatten werkgerelateerde maatregelen om de verwoestende effecten van crises op economieën en samenlevingen te voorkomen en te bestrijden.

- **Just Transition Centre van de internationale vakbondsorganisatie ITUC**

Het Just Transition Centre brengt vakbonden, bedrijven en regeringen bij elkaar in een sociale dialoog om samen met gemeenschappen en maatschappelijke organisaties om te zorgen dat de energietransitie duurzaam èn eerlijk is.

- **Just transition in mining (cnvinternationaal.nl)**

Vind hier meer informatie over het werk van CNV internationaal alsmede het onderzoek gedaan door Profundo.
www.cnvinternationaal.nl/justtransition

Contactpersonen CNV Internationaal:

Anne Wehkamp, a.wehkamp@cnv.nl

Maurice van Beers, m.vanbeers@cnv.nl